

a könyv

MINDANNYIUNK FEKETEMUNKÁI

Valószínűleg nagyon kevesen mondhatják el Erdélyben, hogy életük valamelyik pillanatában nem voltak fekete-munkások akár idehaza, akár Magyarországon, vagy a világ egy másik pontján. Ezért is tarthat számot nagy érdeklődésre Lövetei Lázár László döbbenetes könyve eme kiszolgáltatott munkások életéről.

Fokozott érdeklődéssel vettem kezembe a vékony verseskötetet, hadd lám, sorstársam miként élte meg a Magyarországon 1996-ban végrehajtott pénzszerzési akcióját. Bevallom, nem a „költészet” érdekelt benne, hanem az, hogy miként dolgozza fel ezeket a traumákat. Merthogy nincs az az ember, aki szeretettel gondolna vissza életének erre a korszakára.

Nem csalódik, aki így áll neki olvasni: Lövetei László László bevisz minket eme önként vállalt rabszolgaság, a pokol legmélyebb bugyraiba, és felmutatja a végtelenen

kiszolgáltatott munkások mindennapjait. Ha megfeszül is, akkor sem tudod kiharcolni a főnök elismerését, no meg milyen lehet az a főnök, aki fekete-munkásokkal dolgoztat... Hát még ha a főnöknek igaza is van, és a munka eredménye kívánivalót hagy maga után: leordítja a fekete-munkás fejét, az pedig csak dohog magában, mást nem tehet, közben pedig megfogalmazza magában az ellenvetést: „Máskor ne alkalmazzon holdkórost / Gondolod másnap / Még fekete-munkára sem”. Persze ezek az utólagos visszafelések sosem

hangzanak el, mert kell a pénz, és hogy újra kiállhasson az emberpicra, inkább tűr és nyel.

Aztán ott áll hasonló helyzetben levő társaival, rokonaival, akikkel azon vitatkozik, hogy jó vagy nem jó a kutyaeledel a tokányba. Akár még vicc is lehetne belőle, amit valahogy mégsem mesélnek majd otthon a kocsmában: legbelül tudja minden fekete-munkás, hogy még a szegénységnek is van egy felső szintje, ami alatt már nem vicces semmi. S hogy ők még ezt a szintet sem érik el. És emiatt jön a kibeszéletlenségéből, a viccel való el nem üthetőségéből fakadó szegény: „Hazaszorultam / Lacika / Se nyugdíj se semmi / Sok mindent nem kellene munka után”. Aztán kialakul valami összetartozás, ugyanúgy, mint a megmentett hajótöröttek között, akik azelőtt ették meg társaikat: „Tudod te / Lacika / Hogy megy ez / Kilencvenhatban te is csákányoltad velünk a sziklát

/ Leányfalun a zöldségtőzsdézónél / Mekkora seggfej volt a pasas”.

És nem okoskodni, nem értelmezni, mert akkor nem lehet kibírni ép ésszel. Egyszer a fekete-munkások hétvégén elmennek a tópartra „lazulni”, és a részeg gajdolás közben mintha végre otthon érezné magát a beszélő: „Harmincvalahány lövetei lazult / Az Omszki-tó partján (nem is tudtam, hogy létezik ilyen nevű tó Magyarországon, olyan, mintha hadifoglyok mennének piknikezni Oroszországban) / Vajon hány-nak jutsz még eszébe (az összesnek, mert összeköt a trauma) / De minek annyit okoskodni / Ilyen egyszerű az egész / S akkor végre te is otthon érzed magad”.

Nem okoskodni, de azért a szerző nem tud nem rádöbbenni arra, hogy kő kövön nem maradna, ha ezek a „vademberek” elindulnának: „Úristen / Mondtad magadban / Ha apád is ilyen

helyen lakott Albești-en / Nem csoda hogy olyan koszos (fekete) munkás volt amikor végre hazajött / Azóta sem tudtad lenyelni ezt a gombócot / Élőszóban ma se mernéd bevallani / Hogy a bányászjárások idején a szőr is felállt a hátadon szerencsétlen vademberek láttán / mert apádát is odaképzelted közéjük”.

Különös, besorolhatatlan érzés fog el, amikor azt látom, a versekben néha előjön Arany János, Weöres, Áprily, Bulgakov egy-egy sora. Mintha fel kellene emelni ezt a tömény embertelenséget, hogy valahogy elviselhető, netán akár vicces is legyen. A *Feketemunka* című kötet véghez viszi a lehetetlent: költészetet csinál abból, amit szégyellünk – anélkül, hogy pillanatig is költői lenne.

Lövetei László László: *Feketemunka. Kalligram, 2021*

Sántha Attila

színház

SZÜKSÉGEM VAN ÚJABB ÉS ÚJABB IMPULZUSOKRA

Bartha Boróka, a gyergyói Figura Stúdió Színház régi, oszlopos tagja szerint egy kicsit lenézett műfaj a színházi szakmában az önálló műsor. Ugyanakkor Boróka zenés önálló estje, a *Karády zárkája*, mely a Gyulai Várszínház támogatásával jött létre, óriási sikernek örvendett a nyár folyamán, nemcsak az erdélyi színpadokon, hanem Magyarországon is.

– Gyergyóban élsz, kisvárosban, a Figura Stúdió Színházban dolgozol. Hosszú távon milyen itt színésznek lenni?

– Egyetem után tíz évet Sepsiszentgyörgyön voltam, utána egy évet Szatmárnémetiben, így a gyergyói színházi létem már össze volt keverve a gyermekneveléssel. Ideális volt számomra a város, mert könnyebben tudtam boldogulni egyszerre a gyermekneveléssel és a munkámmal. Ugyanakkor hiányzik a pörgés, de azért, hogy a férjem, Béres László a Kolozsvári Operához szerződött, sokat járunk oda. Nem is beszélve arról, hogy az önálló műsoraimmal mindenféle meghívnak. Mivel kis színház vagyunk, kevesebb „nagy” rendezővel dolgozunk. Régebb még jött Goda Gábor, Bozsik Yvette, Victor Ioan Frunză, Keresztes Attila... Az utóbbi években viszont inkább fiatalabbakkal dolgoztunk, ami néha nagyon inspiráló, néha pedig nehéz. Sok esetben örülök, ha egy rendező

legalább velem egykorú, és hasonló tapasztalatunk van mind az életben, mind a szakmában.

– Milyen utat járt be a gyergyói Figura Stúdió, miután az alapító mag Sepsiszentgyörgyre költözött?

– Mikor én idekerültem, akkor érkezett a Figurához számos frissen végzett színész, és kellett ez a tíz év, hogy beérjenek szakmailag, emberileg. Mára szépen összeért a társulat, és sok izgalmas előadásunk van. Ezért is lenne szükség most több, tapasztaltabb rendezőre, hogy tovább tudjunk lépni. A szakma is jobban értékeli minket, számos fesztiválra hívnak.

– A város hogyan támogat anyagilag? Ugyanolyan szinten tudtok létezni, mint a csiki vagy udvarhelyi színházak? A gyergyói közönség mellétek áll? Hányszor lehet egy produkciót játszani helyben? Tájéltok-e?

– A város megadja a fenntartáshoz szükséges keretet, a többit

Fotó: Kolozsi Boros Gábor

megpályázzuk. Szerintem nem vagyunk rosszabb helyzetben, mint a többi önkormányzati színház. Van egy nagyon jó közönségünk, amely akár többször is eljön megnézni egy-egy előadást. Van egy réteg, amely régi hibák miatt nem akar megbocsátani (például a *Koponyatorony* című előadás miatt), és vannak, akik azt sem tudják, hogy a társulat minden tagja profi, diplomás színész, tehát nem amatőrök alkotják a Figurát. Sajnos kényelemből is sokan távol maradnak az előadásoktól, de én azt szoktam mondani, hogy aki egyszer bejön, az visszajár. A kialakult közönségünk viszont igényes és hozzáértő, nem fogad el akármit, van egy mércéje, és igényli a színvonalat. Csíkból, sőt Udvarhelyről is vannak rendszeres nézőink. A színházi nyelv folyamatosan változik, ezért ha valaki húsz évig nem lát színházi előadást, nem biztos, hogy megérti. Az értő közönséget

gyermekkorától kell nevelni. Ezért sok gyermekelőadást készítünk, és odafigyelünk arra, hogy az iskolások állandóan megkapják a maguk korosztályának megfelelő előadásokat. Keveset tájolólok. Itthon inkább stúdió-előadásokban gondolkodunk, azokat lehet kevesebb közönséggel többet is játszani.

– A *Minden egér szereti a sajtot* című gyermekelőadást te rendezted. Elégedett vagy-e vele?

– Szerintem nincs probléma, ha egy jól megszerkesztett, jó helyzetekre felépülő, jól megírt előadást látnak a gyerekek. Nekem ez az első rendezésem. Nem tartom magam rendezőnek, de így alakult, és nagyon jó élményeim vannak ezzel kapcsolatban. Rendezőként az agyadat másképp kell használni, másképp kell építkezni, rá kell látni az egészre. Ez is egy külön mesterség, aminek fortélyai vannak.

– Férjed rendező. A színházról alkotott szemléletetek mennyire egyeznek?

– Összenőttünk. Sokat dolgoztunk együtt, mert egy ideig ő volt a Figura igazgatója és rendezője. Miután elment innen, nem dolgozott dramaturgokkal, ezért

szüksége volt reám mint egyfajta munkatársra. A munka elején, amikor a rendező asztalnál szerkeszt, elméletben építi fel az előadást. Több előadás alkotásában segítettem a kérdéseimmel, mindent végigbeszélünk, ezáltal sokat tanultam tőle. Én színészgaggyal gondolkodom, és ez őt is segíti a felkészülésben.

– A gyerekek hogy viselik az utazó szülőket?

– Megszokták. Volt nekünk egy pótmamánk hosszú ideig, aki nagyon sokat segített mindenben. Most már felnőttek a lányok, és a nagyobbak intézik a kicsit, ha elutazunk.

– Ha a gyermekek kirepülnek, és lehetőség lesz szakmailag továbblépni, megteszed?

– Szerintem igen. Ha hívnak, bármikor szívesen megyek, ha úgy alakul. Nekem is szükségem van újabb és újabb impulzusokra. Nagyon szerettem a Kolozsvári Operában való fellépéseket, ahol nagyzenekar kíséretében énekelhettem. Teljesen újszerű volt számomra, és ez teljesen feltöltött.

Zorkóczy Zenóbia

BARTHA BORÓKA Marosvásárhelyen született 1974-ben, 1997-ben végzett színészként a Marosvásárhelyi Színművészeti Egyetem Szentgyörgyi István tagozatán. 1997–2007 között a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház, 2008-tól a gyergyói Figura Stúdió Színház művésze. Számátalan színházi szerepe mellett 2014-től önálló műsorokkal is fellép.